

PAKİSTAN VE EKONOMİSİ

PAKISTAN AND ITS ECONOMY

Remzi BULUT¹

¹ Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.
rbulut@mehmetakif.edu.tr ORCID No: 0000-0003-1169-2949

Özet: Pakistan Güney Asya'da yer alan önemli coğrafi konuma sahip bir ülkedir. 225 milyon nüfusu ile dünyanın 5. kalabalık ve 882 bin kilometrekarelik alan ile dünyanın 34. geniş ülkesidir. 1947 yılında İngiliz sömürgesi olan Hindistan'dan bağımsızlığını kazanmıştır. Dünyada en fazla Müslüman nüfusun yaşadığı ikinci büyük ülkedir.

Pakistan ekonomisi Asya ülkelerinde en hızlı büyüyen ekonomiler arasında yer almaktadır. 21. yüzyılda dünyada büyük ekonomiler arasında yer alma potansiyeli barındırmaktadır. Pakistan 2021 yılı verilerine göre yaklaşık 348 milyar dolar GSYİH ile dünyanın 45. Büyük ekonomisini oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun oldukça kalabalık olmasından kaynaklı olarak kişi başı düşen GSYİH 1500 dolar gibi düşük seviyede gerçekleşmektedir.

Bu çalışmada ilk etapta Pakistan hakkında genel bilgiler verilmiştir. Ekonomik yapı, dış ticaret ve Türkiye ile olan ekonomik ilişkileri ele alınmıştır. Çalışma neticesinde ekonomi bakımından önemli bir potansiyele sahip olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pakistan, Güney Asya, İslam Cumhuriyeti

Abstract: Pakistan is a country in South Asia with an important geographical position. With a population of 225 million, it is the 5th most populous country in the world and the 34th largest country in the world with an area of 882 thousand square kilometers. It gained its independence from the British colony of India in 1947. It is the second largest country with the largest Muslim population in the world.

Pakistan's economy is among the fastest growing economies in Asian countries. It has the potential to be among the major economies in the world in the 21st century. According to the data of 2021, Pakistan is the 45th largest economy in the world with a GDP of approximately 348 billion dollars. Due to the large population of the country, the per capita GDP is at a low level of 1500 dollars.

In this study, general information about Pakistan is given in the first place. Economic structure, foreign trade and economic relations with Turkey are discussed. As a result of the study, it was understood that it has an important potential in terms of economy.

Keywords: Pakistan, South Asia, Islamic Republic

Giriş

Pakistan, resmi olarak Pakistan İslam Cumhuriyeti adıyla tanınmaktadır. Güney Asya bölgesinde yer alan bir İslam devletidir. Sınır ve kıy komşularını, güneyde Umman Denizi ve körfezi (1046 km), doğuda Hindistan (3190 km), batıda Afganistan (2670 km), kuzeydoğuda Çin (438 km) ve güneybatıda İran (959 km) belirlemektedir. Pakistan 881 bin 913 kilometrekarelik alan ile dünyanın 34. geniş ülkesidir. 225 milyonu aşan nüfusu ile dünyanın beşinci kalabalık ülkesini oluşturmaktadır. Ülke nüfusu sürekli artış göstermesiyle toplam nüfusun üçte biri 15 yaş altı olup, oldukça genç nüfus yapısına sahiptir. Dünya genelinde Müslüman nüfusun Endonezya'dan sonra en fazla olduğu ikinci ülkedir.

Pakistan, Bangladeş eyaletiyle beraber 14 Ağustos 1947 tarihinde İngiliz sömürgesi olan Hindistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Pakistan'ın doğu eyaleti olan Bangladeş 1952 yılında bağımsızlık sürecine girmiş olup, 1971 yılında Pakistan'dan bağımsızlığını kazanmıştır. Ülkede 11 Ağustos 1947 tarihinde, günümüzdeki kullanılan bayrak kabul edilmiştir. Pakistan bayrağı birçok anlam ifade etmektedir; bayraktaki yeşil zemin İslam dinini, beyaz zemin diğer dinleri, hilal ilerlemeyi, beş köşeli yıldız geleceği ve aydınlığı simgelemektedir.

Parlamenter demokrasi ile yönetilen Pakistan'ın başkenti İslamabad olup yaklaşık 1 milyon 200 bin nüfusa sahiptir. En önemli şehirleri arasında Karaçi, Lahor ve Faisalabad yer almaktadır.

Pakistan genelinde yaygın olarak çok farklı diller konuşulmaktadır. İngilizce resmi dil, Urduca ise milli dil kabul edilmektedir. Yine ülke genelinde Pencabi, Sindhi, Seraiki, Peştuca ve Beluci gibi diller yaygın olarak konuşulmaktadır. Etnik yapı konuşulan dillere göre belirlenmiş olup, %45 Pencabi, %15 Sindhi, %15 Peştun, %10 Seraiki, %8 Muhacir (Hindistan'dan göç eden Müslümanlar), %4 Beluci ve %3 diğer etnik grup ve etnik yapıyı belirlemektedir. Dini inanış olarak halkın %96,5' İslam dinine mensup olup, kalan %3,5'lik kısım ise diğer dinlere inanmaktadır.

İklim olarak ülkede 3 ana tip iklim hüküm sürmektedir. Bunlar; Doğu kesimde muson yağmurlarının hüküm sürdüğü muson iklimi, güney kısımda tropikal iklim ve batı Pakistan'da karasal iklim tipine benzer iklim yaşanmaktadır.

Harita 1. Pakistan Haritası

Kaynak: İnternet

Üyesi Olduğu Bazı Uluslararası Kuruluşlar: Birleşmiş Milletler (UN), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Asya Kalkınma Bankası (ADB), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), Gelişen Sekiz Ülke Teşkilatı (D-8), Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (SAARC), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Şanghay İşbirliği Örgütü (Gözlemci Üye) (ŞİÖ), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (Diyalog Ortağı) (ASEAN), Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü'nün (ICAO).

Tablo 1. Pakistan'ın Genel Ekonomisi

GSYH	347,4 milyar ABD Doları (2021, Nominal Olarak)
Reel GSYİH Büyüme Oranı (% olarak)	%5,1 (2021 Yılı Tahmini Olarak)
Kişi Başına Düşen GSYİH	1.562 ABD Doları (2021 Yılı Nominal Olarak)
Ana Sektörlerin Dağılımı	Sanayi %20, Tarım %23 ve Hizmet %57 (2021 Yılı verileri)
Enflasyon Oranı	%13 (2021 Yılı Verileri)
İşsizlik Oranı	%6,3 (2020- 2021 Yılı Verileri)
Toplam Döviz Rezervi	19 Milyar ABD Doları (Mart 2022 Verilerine Göre)
Para Birimi	Pakistan Rupisi, 1 ABD Doları = 186 Pakistan Rupisi (Nisan 2022)
Toplam İhracat	25,3 Milyar ABD Doları (2020- 2021 Dönemi Verileri)
Toplam İthalat	44,5 Milyar ABD Doları (2020- 2021 Dönemi Verileri)
En Fazla İhracat Yapılan Ülkeler	ABD, Çin, İngiltere, Almanya, Hollanda ve Afganistan
En Fazla İthalat Yapılan Ülkeler	Çin, BAE, Endonezya, ABD, Suudi Arabistan ve Katar
Yurt Dışında Çalışan İşçi Sayısı	9- 10 Milyon Arası

1. Genel Ekonomi Durumu

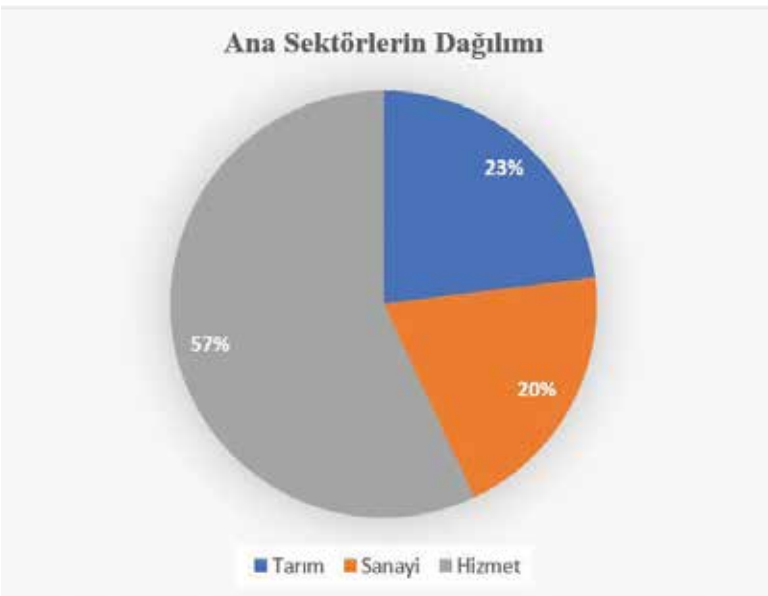
Pakistan ekonomisi Asya ülkelerinde en hızlı büyüyen ekonomiler arasında yer almaktadır. 21. yüzyılda dünyada büyük ekonomiler içinde yer alma potansiyeli barındırmaktadır.

Pakistan ekonomisinin ana sektörler bazında değerlendirilmesi yapıldığında %53'lük oran ile hizmet sektörü ilk sırada yer almaktadır. Hizmet sektörünü %23 ile tarım ve %19 ile sanayi sektörü izlemektedir. Ülkede ekonomik gelişimde tarım ve hayvancılığın önemli ölçüde payı bulunmaktadır. En önemli tarım ürünleri arasında; pamuk, buğday, pirinç, şeker kamışı ve mısır yetiştiriciliği yer almaktadır.

Pakistan'da elde edilen tarım gelirinun yaklaşık yarısı hayvancılık sektöründen elde edilmektedir. Pakistan topraklarının %7'si hayvan yetiştiriciliği için çayır ve meralardan oluşmaktadır. En önemli besiciliği yapılan hayvanlar arasında keçi, koyun, manda ve sığır türleri ilk sırada yer almaktadır. Besiciliği yapılan hayvan sayı bakımından fazla olmasına rağmen geleneksel yöntemle besicilik yapılmasından kaynaklı olarak hayvan ürünleri üretiminde verim istenilen ölçüde gerçekleşmemektedir. Ekonomik olarak balıkçılık sektörü oldukça gelişmiş durumdadır. Pakistan'da daha çok kıyı balıkçılığı yapılmaktadır.

Pakistan'da 1947 bağımsızlık yıllarına kadar sanayi sektörü tam olarak gelişme gösterememiştir. Bağımsızlıktan sonra 20 yıl boyunca sanayi sektörü ortalama yıllık %9 oranında büyüme kaydetmiştir. Özellikle; iplik ve şeker gibi sektörler devlet tarafından desteklenmiştir. Kısa süre içinde sanayinin gelişmesi ihraca katkı sağlamıştır. Devlet sanayi üretiminde çeşitliliği ve katma değeri yüksek olan ürün grupları üretiminde teşvik edici politikaları uygulamıştır. Yine devlet sanayi sektöründe sermaye birikimini artırıcı roller üstlenmiştir.

Grafik 1. Pakistan'da 2021 Yılı Ana Sektörlerin Dağılımı (% Olarak)

Pakistan'da vasıflı işgücü yetersizliği, altyapı problemleri, güvenlik sorunu, yaygın yolsuzluklar, yanlış devlet politikaları, siyasi istikrarsızlıklar ve terör olayları yabancı yatırımcılar için dezavantajlar oluşturmuştur.

Pakistan'ın temel sanayi malları arasında; pamuklu ve yünü dokumacılık, deri ve deri mamulleri, hazır giyim, sağlık ürünleri, çimento, şekerlemeler ve meşrubat gibi işlem görmüş gıda ürünleri yer almaktadır. Pakistan birçok tüketim malları bakımından kendi kendine yeterli ülkeler arasında sayılmaktadır.

Tablo 2. Pakistan'ın Dış Ticaret Verileri

	2005	2010	2015	2018	2019	2020
Toplam İhracat	16	21	22	24	24	22
Toplam İthalat	25	38	44	60	50	46
Toplam Dış Ticaret Hacmi	41	59	66	84	74	68
Toplam Dış Ticaret Dengesi	-9	-16	-22	-37	-26	-24

Kaynak: Trademap

1.1. Dış Ticaret

Pakistan 2021 yılı verilerine göre yaklaşık 348 milyar dolar GSYİH ile dünyanın 45. Büyük ekonomisini oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun oldukça kalabalık olmasından kaynaklı olarak kişi başı düşen GSYİH 1500 dolar gibi düşük seviyede gerçekleşmektedir. Yine aynı yıl verilerine göre reel GSYİH büyüme oranı %5,1 olarak gerçekleşmiştir.

2000'li yıllardan sonra Pakistan'ın dış ticareti dünya ticaretindeki genişlemelere paralel şekilde sürekli artmaya devam etmiştir. 2000 yılında yaklaşık 9 milyar dolar olan ihracat 2020 yılında 22 milyar doları aşmıştır. 2000'li yıllarda yaklaşık 10 milyar dolar olan ithalat 2020 yılında 4,5 kat artarak 46 milyar doları bulmuştur. Pakistan dış ticaret dengesinde sürekli açıklar yaşanmıştır. En fazla dış açık 2018 yılında 38 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Yine en fazla dış ticaret hacmi 2018 yılında 84 milyar dolar ile zirve seviyede gerçekleşmiştir.

Pakistan'ın en önemli dış ticaret ortakları arasında ABD, Çin, İngiltere, Almanya, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Hollanda, Suudi Arabistan, Katar ve Afganistan yer almaktadır. Türkiye'nin Pakistan dış ticaretindeki payı istenilen ölçüde olmayıp, oldukça düşük seviyede gerçekleşmektedir.

Pakistan'ın 2020 yılı en önemli ihracat kalemleri arasında dokuma eşya, kumaşlar, örme giyim eşyaları, pamuk ipliği, hububat, bakır ve bakır eşyalar, çimento, kükürt, tuz, deniz ürünleri ve sert kabuklu meyveler yer almaktadır. İthalat kalemleri arasında ise; mineral yakıtlar, yağlar, elektrikli makineler, mekanik cihazlar, sıvı yağlar, plastik mamulleri ve motorlu kara taşıtlar oluşturmaktadır.

2. Türkiye Pakistan arasında Ticari İlişkiler

İki ülke arasında ticaret hacmi 2000'li yıllardan sonra sürekli artış göstermiştir. 2001 yılında 132 milyon dolar olan toplam ticaret hacmi 2021 yılında yaklaşık 9 kat artış göstererek 1 milyar 139 milyon dolara yükselmiştir. 2015 yılına kadar dış ticaret dengesinde Pakistan'ın üstünlüğü bulunurken, 2015 yılı sonrası dış ticaret dengesinde üstünlük Türkiye'nin lehine işlemeye başlamıştır.

Türkiye- Pakistan arası karşılıklı dış ticaret incelendiğinde; Türkiye'nin ihraç kalemleri arasında demir- çelik ürünleri, tekstil ürünleri, inşaat malzemeleri, sanayi makineleri, metal eşyalar ve kimyasal ürünler yer almaktadır. İthalat kalemleri arasında; pamuklu dokuma kumaşlar, sentetik organik renklendirme maddeleri, kauçuktan yapılmış dış lastikler ve giyim eşyaları oluşturmaktadır.

İki ülke arasında karşılıklı yatırım ilişkilerine bakıldığında, Türkiye'de Pakistan sermayeli 306 firma faaliyet göstermektedir. Pakistan firmaları genel olarak elektronik, otomotiv, telekomünikasyon, ticaret, makine ve bankacılık sektörlerinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Pakistan'daki Türk firmaları ise genel olarak; enerji, altyapı, finans, müteahhitlik ve inşaat sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Türkiye'nin önde gelen firmaları Pakistan'da yatırım yapmaktadır. Beğeni alan Türk firmaları Pakistan makamlarınca daha fazla yatırım yapmaları için onura edilmektedir.

Sonuç

Pakistan, bulunduğu konum açısından önemli bir ülkedir. Komşularının toplam nüfusu dünya nüfusunun yaklaşık %30'unu oluşturmaktadır. Dünya ekonomisinin Asya kıtasına kayma beklentileri Pakistan için ayrı bir önem arz etmektedir. Önemli potansiyelleri barındıran Pakistan, birçok bölgesel ve uluslararası kuruluşlara üyedir.

Pakistan'da ana sektörler (tarım, sanayi ve hizmet) gelişim açısından önemli potansiyeller barındırmaktadır. Pakistan, gelişen Asya pazarlarına özel önem vermesi gerekmektedir. Bölgenin gelişen pazarlarında önemli paya sahip olabilmesi açısından mal ve hizmet üretimini artırması ve diğer geliş-

mekte olan Asya ülkeleri ile rekabet halinde olmalıdır. Türkiye ile Pakistan arasında toplam ticaret hacmi 2000'li yıllardan itibaren sürekli artış göstermektedir. 2001 yılında sadece 132 milyon dolar olan toplam ticaret hacmi gerçekleşirken -geçen 20 yıllık süre içinde- 2021 yılında yaklaşık 9 kat artış göstererek 1 milyar 139 milyon dolara ulaşmıştır. İki kardeş ülke arasındaki ticaret hacmi istenilen ölçüde olmayıp daha fazla olması hedeflenmelidir. 2015 yılına kadar dış ticaret dengesinde Pakistan'ın üstünlüğü bulunurken, 2015 yılı sonrası dış ticaret dengesinde üstünlük Türkiye'nin lehine çevrilmiştir.

Türkiye'nin Asya piyasalarına ticari açılım göstermesi gerekmektedir. İnanç birliği olan Pakistan ile başta ticaret olmak üzere tüm sektörlerde daha fazla yakınlaşmalıdır. İki ülke arasındaki kardeşlik söylemde kalmamalı stratejik ortaklıkla pekişmelidir. Her iki ülke karşılıklı yatırımlara daha fazla önem vermelidir.

Kaynakça

- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Pakistan>
- <https://www.mfa.gov.tr/pakistan-kunyesi.tr.mfa>
- https://www.cografyaci.gen.tr/Bolgeler_ve_Ulkeler
- <http://www.salihlitso.org.tr/uploaded/dosyalar>
- Pakistan Ülke Profili, T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü

